

Katsauksia

Taina Lilja

Karjankasvattajat uhanalaisten rotujen suojelijoina

Maatiaislehmien merkitys kasvattajille 2000-luvulla

Johdanto

Nykyaikaisen kansainvälistyneen kotieläintuotannon pyrkimys mahdollisimman korkeaan tuotokseen on johtanut paikallisten kotieläinrotujen syrjäytymiseen. Rotujen sukupuutto ei tarkoita ainoastaan omaleimaisten eläinten häviämistä maalaismaisemasta, vaan geenivarojen yksipuolistuminen saattaa aiheuttaa ongelmia myös elintarviketuotannolle (MMM 2004: 8).

Kaksikymmentä vuotta sitten Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ympäristö- ja kehityskonferenssissa laaditun biodiversiteettisopimuksen (CBD) tavoitteeksi kirjattiin niin geenivarojen vaihtelun ylläpito kuin kehittäminen tulevaisuuden haasteiden varalle. Sopimuksen mukaan jokaisen maan tulee itse huolehtia omista geenivaroistaan. YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön FAO:n tehtävä on seurata biodiversiteettisopimuksen täyttymistä. Kansallisen geenivaraohjelman mukaan alkuperäisiä suomalaisia tuotantorotuja ovat suomenhevonen, maatiaiskana, suomenlammas ja siitä DNA-tutkimuksin erillisiksi populaatioiksi todetut kainuunharmaslammas ja ahvenanmaanlammas sekä itä- (ISK eli kyyttö), länsi- (LSK) ja pohjoissuomenkarja (PSK eli lapinlehmä) ja suomenvuohi. (MMM 2004: 8–10.)

Alkuperäisrodut ovat oleellinen osa paikallista kulttuuria. Kehityksissä niillä on edelleen tärkeä rooli elintarvikkeiden tuotannossa. Länsimaissa uhanalaistuneiden rotujen säilymisen tärkeyttä perustellaan moraalisilla ja sosiaalisilla syillä samoin kuin tieteen tarpeilla, ekologisella merkityksellä ja eläinten olemassaolon itseisarvolla. Rodut ovat osa monimuotoista ympäristöä. Säilytysperusteiden ohella rotuja arvottamalla etsitään keinoja geneettisesti parhaalle, yhteiskunnallisesti kustannustehokkaalle ja eettisesti hyväksyttävälle suojelutavalle. (Gandini & Villa 2003; MMM 2004: 18; Soini 2007; Soini *et al.* 2012: 1–2.)

Biodiversiteettisopimuksen mukaan eläinten kasvattaminen maataloilla (*in-situ on farm*) on ensisijainen tapa säilyttää maatiaisrotuja. Tuotannon yhteydessä eläimillä on mahdollisuus lajinmukaiseen kehitykseen ja sopeutumiseen ympäristö- ja tuotanto-olosuhteissa tapahtuviin muutoksiin. Vuodesta 1995 karjankasvattajien on ollut mahdollista hakea erityisympäristötukea maatiaisrotujen kasvattamiseen. Kasvattajille maksettavan tuen tavoitteena on uhanalaisten rotujen suosion edistäminen parantamalla toiminnan taloudellista kannattavuutta. Tuen määrä riippuu rodun uhanalaisluokituksesta ja tuotoksesta. (Soini 2007: 26–28; MMM 2004: 17, 22, 25; MMM 2007).

Ensimmäisiä maatiaisrotujen kasvattamista selvittäviä yhteiskuntatieteellisesti suuntautuneita tutkimuksia on Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksessa tehty 2000-luvulla. Niissä mielenkiinnon kohteena ovat olleet alkuperäisrotujen säilyttämisen sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset lähtökohdat suomalaisessa ja eurooppalaisessa kontekstissa (Karja & Lilja 2007; Hiemstra *et al.* 2010).

Tässä katsauksessa tarkastelun kohteena on maatiaislehmien kasvattaminen suomalaisilla maataloilla. Tavoitteena on vastata kysymyksen, mitä maatiaisrodut ja niiden kasvattaminen merkitsevät nykypäivänä kasvattajille. Pohjustan pohdintaani kuvaamalla ensin lyhyesti maatiaiskarjan historiaa ja nykytilannetta sekä tutkimusta, johon esittämäni tulokset ja tulkinnat perustuvat. Tekstissä esiin-

tyvä suomenkarja on suomalaisesta maatiaiskarjasta eli itä-, länsi- ja pohjoissuomennautaroduista käytetty toisen maailmansodan jälkeen yleistynyt yhteinen nimitys. Käytän paikallisesta rodusta synonyminä sekä alkuperäis- että maatiaisrotua.

Maatiaislehmä elannonantajasta uhanalaiseksi geenivaraksi

Suomessa lampaista ja lehmiiä on ollut kivikauden lopulta asti. Vaatimattomissa olosuhteissa niiden tuotos jäi usein vähäiseksi. Kotieläimet olivat kuitenkin tärkeitä, koska ne antoivat pyyntiä ja peltoviljelyä varmemman ja monipuolisemman elannon (Kantanen 2007: 41; Koivuporras 2012).

Lypsykarjan taloudellinen merkitys kasvoi 1800-luvun lopulla. Maidontuotannon kannattavuutta pyrittiin nostamaan määrätietoisesti kehittämällä ruokintaa ja jalostusta. Kiinnostus kohdistui ulkomaalaisten rotujen ohella myös paikallisiin olosuhteisiin sopeutuneeseen alkuperäiskarjaan (Majjala 1999: 2–3). Karjanjalostuksen edistämiseksi maatiaiskarja tyypiteltiin kolmeksi roduksi yli sata vuotta sitten. Kriteereinä käytettiin maantieteellisen sijainnin ohella ulkonäköä ja kasvattajien näkemyksiä tärkeimmistä rotuominaisuuksista. Näin saivat alkunsa itä-, länsi- ja pohjoissuomenkarjarodut. (Vatanen 1997: 10–11; Majjala 1999: 3–4.)

Suomalaisuuden arvostuksen kasvaessa kotimaisen karjan kasvattamisesta tuli tärkeä osa maatalousväestön kansallista identifioitumista. Nöyrää, mutta sinnikästä kansanluonnetta symbolisoivien rotujen vaaliminen vahvisti kansallistunnetta. Maatiaiskarjaa kasvattamalla haluttiin osoittaa ylpeyttä ja rakkautta isänmaata kohtaan (Vatanen 1997: 11; ks. myös Tommila 1989).

Ensimmäiset merkit kotimaisten lypsykarjarotujen syrjäytymisestä alkoivat näkyä jo toisen maailmansodan aikana. Eläinten hyvät käyttöominaisuudet kuten terveys ja pitkäikäisyys, nupous ja vaatimattomuus samoin kuin maidon hyvät ominaisuudet rasvan, valkuaisen ja juustoutuvuuden suhteessa eivät auttaneet karjataloustuotannon tehostuessa 1950- ja 60-luvuilla (Vatanen 1997: 11–12; Soini 2007: 23–25).

Kotimaiset rodut kilpailivat parhaan lypsykarjan tittelistä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä tasaväkisesti. Toinen maailmansota, väestönsiirrot sodan aikana ja sen jälkeen sekä muutokset sodan jälkeisessä maataloustuotannossa saivat aikaan eroja rotujen välillä. Erityisesti itäsuomenkarja menetti asemiaan lypsykarjana. Erot näkyvät rotujen populaatiotilan luokituksessa. Itäsuomenkarja on luokiteltu uhanalaiseksi ja suojeltavaksi. Länsisuo-

menkarja on taantuva, suojeltava, mutta edelleen jalostuksen kohde. (Majjala 1999: 5; MMM 2004: 10–11; Kantanen 2007: 48; Soini 2007: 24.)

Viime vuosina itäsuomenkarjan populaatio on kasvanut ja länsisuomenkarjan vähentynyt (kuva 1). Länsisuomenkarjaa kasvatetaan edelleen lypsykarjana. Itäsuomenkarja on noussut uhanalaisten rotujen symboliksi. Osaltaan tämä juontaa julkisuudesta, jota rotu sai Sukevan vankilatilalla sijainneen geenipankkikarjan hävittämistä vastustamaan asettuneen kansanliikkeen myötä vuonna 2007. Maatiaisrotujen hyödyntäminen erikoistuotteina ja käyttäminen erilaisten palvelujen tuottamisen yhteydessä on saanut alkunsa itäsuomenkarjasta. Myös maisemanhoitokohteissa pienikokoinen ja laidunta tehokkaasti käyttävä itäsuomenkarja on suosittua. (Kantanen 2010: 13; Suomen kuvalehti 2012.)

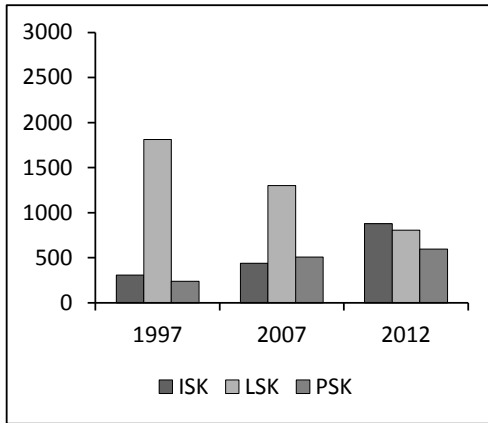
Tutkimusaineistosta ja sen analyysistä

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus keräsi 2000-luvun alussa suomenlampaan ja suomenkarjan kasvattajilta laajan laadullisen kysely- ja haastatteluaineiston. Tässä katsauksessa erittelemäni tulokset perustuvat tutkimukseen, jossa aineistona oli itä- ja länsisuomenkarjan kasvattamista käsittelevä osa koko aineistosta (Lilja 2011). Aineisto koostui kasvattajille osoitetusta, vuonna 2005 toteutetusta, postikyselystä (n=176), jota täydensivät 61 satunnaisesti valitun kasvattajan puhelinhaastattelut vuodelta 2008. Kaikkien kasvattajien yhteystiedot saatiin Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen ympäristötutkerekisteristä.

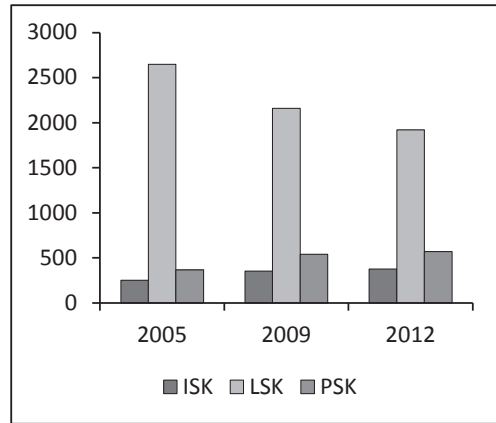
Aineisto sisälsi myös neljän, vuonna 2005 kyselyyn vastanneista kasvattajista valitun, esimerkkitalan isännän tai emännän litteroidut teemahaastattelut. Haastatteluihin valitut kasvattajat edustivat maatiaislehmien kasvattamisen eri käyttötapoja. Tässä katsauksessa tiloja kuvaa muuttamat keskeinen eläinten merkityksiin vaikuttava muuttuja: lehmien rotu ja määrä, tilan tulolähteet ja maatiaislehmien käyttötapa (ks. taulukko 1).

Tutkimuksessa pyrittiin tilastollisten yleistysten sijaan kuvaamaan, ymmärtämään ja tulkitsemaan kasvattajien puheista poimittujen toistuvien teemojen avulla maatiaisrotujen merkitystä ja arvoa kasvattajille itselleen (ks. Eskola & Suoranta 2008: 19–22, 86). Analyysin lähtökohtana oli etsiä kasvattajien puheista subjektiivisia, merkityksen antajasta riippuvaisia, omakohtaisesti merkitykselliseksi koettuja asioita.

Maatiaisrotujen kasvattajien elämässä maatiaislehmillä on jokapäiväinen asema. Aineistossa tulevat keskeisesti esille eläinten käyttöön, kasvat-

Kuva 1. Maatiaislehmät alkuperäisrotutuen piirissä (Lähde: Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus 2012).

Kuva 2. Maatiaislehmät tuotosseurannassa (Lähde: Pro Agria 2012)

tajan motiiveihin, eläinten merkityksiin ja arkisiin työrutiineihin liittyvät seikat. Merkityksiksi, jotka ylläpitävät toimintaa ja tuovat siihen kestävyyttä, nousi analyysin kuluessa toimeentulon hankkiminen, perinteen jatkaminen, mielenkiintoinen työ ja mielihyvä. Taulukkoon 1 on kullekin tilalle nimetty kaksi maatiaiskarjan tärkeintä merkitystä. Seuraavissa luvuissa erittelen tarkemmin sitä, miten merkitykset tulevat esille käytännön työssä.

Länsisuomenkarjasta tuloja lypsykarjana, itäsuomenkarjasta erikoistuotteina

Toimeentulon hankkiminen ja tilan säilyttäminen elinkelpoisena on maatiaislehmien kasvattajille tärkeää. Kasvattajat pitävät tuloja avaintekijänä pitkäjänteisen kasvatus- ja säilytystyön kannalta. Suurin osa kasvattajista saa maatiaislehmistä joi-takin tuloja. Tutkimusajankohtana ne ovat itäsuomenkarjalla noin kolmannes ja länsisuomenkarjalla lähes kaksi kolmasosaa tilan kaikista tuloista. Länsisuomenkarjoista saatavan tulon merkitys ja määrä riippuu karjan koosta. Tutkimusajankohta-

na itäsuomenkarjaa kasvatettiin isonakin karjana ilman merkittäviä tuloja (vrt. taulukossa 1: tila 1 ja tila 2). Pelkkänä harrastuksena vastaajat eivät kuitenkaan usko voivansa kasvattamista ylläpitää pitkään. Alkuperäisroduista maksettava erityisympäristötuki on kaikille kasvattajille tärkeä. Kasvattajat pitävät sitä kuitenkin pienenä suhteessa kustannuksiin ja maatiaiskarjan pieneen tuotokseen.

Viime vuodet maatiaislehmien lukumäärä lypsykarjan tuotosseurannassa on pysynyt lähes vakiona (kuva 2). Pienestä populaatiosta huolimatta länsisuomenkarjaa pidetään edelleen varteenotettavana lypsykarjarotuna. Länsisuomenkarjasta poiketen tutkimuksessa mukana olleista itäsuomenkarjaa kasvatavista tiloista ainoastaan kaksi kolmasosaa harjoittaa maidontuotantoa. Vaikka maatiaislehmät eivät yllä valtarotujen, kuten ayrshiren ja holsteinin, tasolle, eroa tasoittavat maatiaisten maidon korkeammat rasva- ja valkuaispitoisuudet. Kustannuksia vaativat ja kestävät eläimet tuottavat kasvattajien mukaan valtarotuja vähemmän. Samoin investointitarpeet maatiaiskarjalla ovat vähäisemmät. Pienikokoiset eläimet sopivat valtarotuja paremmin vanhoi-

Taulukko 1. Haastatteluaineistoon kuuluvat esimerkkitalat.

	Tila 1	Tila 2	Tila 3	Tila 4
Lehmien rotu ja lukumäärä	LSK 30	ISK 80	ISK, LSK, PSK 15 + 4 HF	ISK, LSK, PSK 12 + 58 HF
Kasvattajien elinkeino	Karjatalous	Yrittäjä tilan ulkopuolella	Tilalla monipuolista yritystoimintaa	Karjatalous
Maatiaisten käyttötapa	Lypsykarja	Harrastus, lihakarja, maisemanhoito	Lypsykarja, maisemanhoito, matkailupalvelut	Lypsykarja, harrastus
Maatiaisten merkitys	Toimeentulo, perinteen jatkaminen	Mielenkiintoinen työ, mielihyvä	Mielihyvä, toimeentulo	Mielenkiintoinen työ, mielihyvä

hin tuotantotiloihin. Erityisesti harrastetiloilla, joilla maatiaisista ei ole juuri tuloja, pyritään kustannukset pitämään kurissa. (Tietohaarukka 2012: 17.)

Maatiaiskarjasta saatavien raaka-aineiden, maidon ja lihan, hyvästä laadusta kasvattajilla on paljon kokemusta. Tutkimusajankohtana niitä ei vielä juuri hyödynnetty erikoistuotannossa. Hannu T. Vesala ja Kari Mikko Vesala (2008: 17–18, 21) puhuvat perinteisestä suomalaisesta mallista, jossa viljelijät ovat tuottajia, joille yritysmaailma on vieras. Viljelijöiden pääasiakkaina ovat osuustoiminnalliset yritykset. Yritystoiminnassa tarvitaan kekseliäisyyden ohella riskinottokykyä ja taitoa tunnistaa ja hyödyntää mahdollisuuksia. Toimijan yritysidentiteetti on sitä vahvempi mitä enemmän tila poikkeaa tuottaja-orientoituneista perustiloista.

Liiketoimintamahdollisuuksien tunnistaminen ja toteuttaminen vaihtelee eri rotujen kasvattajien välillä. Myös kasvattajan kokemukset omista vaikutusmahdollisuuksista ja omasta pätevydestä vaihtelevat. Länsisuomenkarjan kasvattajien ammattitaito liittyy vahvasti karjaan. Työvoimavaltainen karjatalous on päätyö, joka vaatii kokonaisvaltaista omistautumista, niin ammattitaidon kuin ajankin suhteen. Kasvattajien puheissa osaamisen riittämättömyys erikoistuotteiden tuottamiseen liittyen tulee monesti esille. Yritystoiminnan esteenä kasvattajat pitävät kalliita investointeja. Investointihaluttomuus johtuu myös monista erikoistuotantoon sisältyvistä riskeistä. Keskeisempinä pidetään tuotteen liian korkeaksi muodostuvaa hintaa ja epävarmuutta tuotteen menekistä.

Laidunnuksen myötä itäsuomenkarjaa on alettu kasvatella lihakarjana. Samaan aikaan kun länsisuomenkarjan maito ja liha menevät elintarviketeollisuuden käyttöön, itäsuomenkarjasta saatavan raaka-aineen ympärille on viriämässä erikoistuotantoa, jossa määrän sijaan korostetaan tuotteen laatua ja alkuperää. Uusilla yritysmaailman suuntautuneilla kasvattajilla on innokkuutta kehittää aikaisemmasta poikkeavia tapoja hyödyntää maatiaiskarjaa. Heidän ammattitaitonsa liittyy usein karjataloutta enemmän tuotteistamiseen ja markkinointiin. Tärkeänä he pitävät yhteistyötä ja verkostoitumista sekä kasvattajien kesken että tuottajien ja kulluttajien välillä. Tuotanto-olosuhteiden luonnonmukaisuutta pidetään karjan erityisyyden ohella oleellisena osa markkinointia.

Länsisuomenkarjaa kasvattamalla vaalitaan perinteitä

Maatiaiskarjan kasvattamisen perinne liittyy niin tilaan kuin kasvattajaankin. Sen sijaan 1900-luvun

alun maantieteellisiä kiinnekohtia roduilla ei enää ole. Rotujen toisen maailmansodan aikaan alkanut levittäytyminen ympäri maata jatkuu edelleen.

Perinteen merkitykseen maatiaiskarjan kasvatamisessa vaikuttaa ennen kaikkea rotu. Yli kolmannes kasvattajista kertoo pitävänsä länsisuomenkarjaa, koska sitä on tilalla ollut aikaisemminkin. Tutkimuksessa mukana olleiden kasvattajien käsitykset maatiaislehmistä muodostuvat omakohdainten kokemusten lisäksi lapsuuden muistoista ja sukupolvelta toiselle siirtyneestä tiedosta.

Itäsuomenkarjan lypsykarjaperinne on sen sijaan katkennut. Suurin osa tutkimuksessa mukana olleista kasvattajista on itäsuomenkarjan kasvattajana ensimmäistä polvea. Joillakin tiloilla itäsuomenkarjaa on ollut aikaisemminkin, mutta kasvatustyössä on ollut pitkä tauko. Monet itäsuomenkarjan kasvattajat kertovat sattumista, joiden kautta he ovat ajautuneet kasvattajiksi. Usein taustalla on enemmän harrastus kuin tavoitteellinen toimeentulon hankkiminen.

Itäsuomenkarjan kasvattajien mukaan perinteitä voidaan hyödyntää erikoistuotteiden tunnettavuuden lisäämisessä. Perinteitä he löytävät niin oman sukunsa taustasta kuin laajemmin yhteiskunnasta. Heille lehmät edustavat sodasta selvinnyttä perhettä ja kansakuntaa. Karjan kasvattaminen symbolisoi kunnioitusta esivanhempien työtä kohtaan. Eräs kasvattaja vertasi itäsuomenlehmää suomenlippuun.

Naisilla on ollut ja on edelleen keskeinen asema maatiaislehmien kasvattamiseen liittyvän perinteen säilyttäjänä. Ilmiö liittyy karjanhoitotyössä aikaisemmin vallinneeseen sukupuolituneeseen työnjakoon (Kaarlenkaski 2009: 133; 2012). Miehet tulivat navettaan vasta maatalouden modernisoituessa, kun töitä ei enää työvoimapulasta johtuen voitu jakaa sukupuolen mukaan perinteiseen tapaan (Siiskonen 2004: 303, 308–311). Tutkimuksessa mukana olleet vanhemmat naiset kertoivat, kuinka maatiaislehmät kulkivat naisten mukana lapsuuden kodista omaan kotiin ja evakokotipaaleellakin. Nämä naiset edustavat sukupolvea, jonka aktiivisella työllä on edelleen merkitystä erityisesti länsisuomenkarjan säilymisessä.

Maatiaiskarjan kasvattaminen on mielenkiintoista

Kasvattajien kokemukset työn mielenkiintoisuudesta liittyvät eläinten ominaisuuksiin, omaan osaamiseen, elämän hallintaan, yhteisöllisyyteen ja arvostukseen. Kasvattajat puhuvat viisaista, oppimiskykyisistä, ystävällisistä, sosiaalisista, rohkeista ja uteliaista lehmistä. Hyvät laumaominaisuudet

helpottavat hoitotyötä erityisesti laidunnuksessa. Maatiaislehmien kasvattamista puoltaa myös työturvallisuutta edesauttava eläimen pieni koko ja sarvettomuus. Erityisesti länsisuomenkarjan kasvattamisessa yhdistyvät perinteiset tavat ja nykyaikaiset käytännöt. Lypsykarjan kasvattajilla on sukupolvien ketjussa karttunutta ja oman kokemuksen kautta hankittua monipuolista tietoa ja ymmärrystä eläimistä. Työn luonteesta, mutta myös eläinten ominaisuuksista johtuen kasvattajan ja eläimen suhde on läheinen. Lehmän tarpeiden ja tuotantoon vaikuttavien tekijöiden ymmärtäminen perustuu myös vaistoihin ja tunteisiin. Kasvattajien ylpeyden aihe on erityisosaaminen, jota tarvitaan heidän mukaansa niin lehmien ruokinnassa kuin karjanjalostuksessa. Osaamattomassa hoidossa he uskovat maatiaislehmien menettävän hyvät ominaisuutensa.

Maatiaislehmien kasvattamiseen liittyy elämän hallinnan kannalta keskeisiä yksilöllisyyteen ja itseriitaisuuteen liittyviä pyrkimyksiä. Maatiaislehmillä, aivan samoin kuin Salla Tuomivaaran (2003: 90–91) mukaan lemmikkieläimillä, on merkitystä erottautumiselle ja oman identiteetin rakentumiselle. Maatiaislehmät välittävät tietoa kasvattajasta ja muovaavat hänen omaa käsitystä itsestään.

Maatiaislehmän kasvattajat samoin kuin lemmikkieläinharrastajat jakaantuvat yhteisöiksi sekä eläinten rodun ja lajin että käyttötarkoituksen mukaan. Yhteisöllisyys, vastavuoroisuus, keskinäinen riippuvuus ja solidaarisuus ovat osa maatiaisten kasvattamista erityisesti uusien itäsuomenkarjan kasvattajien piirissä. Tuotteistamiseen, palveluihin ja laidunnuksen suuntautuneiden kasvattajien yhteistyötä voidaan kuvata yhteisöllä, joka on maantieteellisen alueen sijaan tunne-elämysten alue, joka sitoo toimijat kestäviin suhteisiin toistensa kanssa (ks. Karttilakoski 2011: 59).

Länsisuomenkarjan kasvattajien mukaan ulkopuolisten tahojen suhtautuminen maatiaiskarjaa kohtaan on viime vuosina muuttunut. He ovat ilokseen panneet merkille, että arvostus on kasvanut valtarotujen kasvattajien ja karjataloussektorin toimijoiden keskuudessa.

Kauniit ja kesyt eläimet tuottavat mielihyvää

Maatiaislehmien kasvattamisen tuotannollisten merkitysten vähentyessä vapaa-ajanviettoon ja virkistykseen liittyvät merkitykset korostuvat (ks. Takamaa & Soini 2007: 153–154). Myös joillekin tässä tutkimuksessa mukana olleille kasvattaminen on enemmän harrastus kuin työ (ks. taulukossa ti-

lat 2, 3 ja 4). Iäkkäimmät kasvattajat ovat luopuneet karjasta vähitellen harrastuksen kautta. Mielihyvän kokemuksia ei ole ainoastaan harrastajilla. Erityisesti lypsykarjan kasvattajat kertoivat lämpimistä ja läheisistä suhteista eläimiin. Kolmannes länsisuomenkarjan kasvattajista mainitsi yhdeksi merkitykseksi eläimien pitämiseksi niistä saamansa mielihyvän.

Maatiaisten tuottama mielihyvä tulee aineistossa esille monella tavalla. Vaikeista vaiheista selvinneet maatiaislehmät vahvistavat kasvattajien uskoa suomalaisen maatalouden tulevaisuuteen. Eläimet tuovat juhluvuuuutta ja vaihtelua arkiseen ja raskaaseen työhön. Osa kasvattajista on keräilijöitä. He nauttivat eri rotujen tuomasta värikkydestä karjassa. Sekakarjoissa kasvattajia kiinnostaa rotujen välinen vertailu.

Hoitohetket maatiaislehmien kanssa koetaan mielihyvää tuottaviksi. Tutkimuksesta käy esimerkiksi ilmi, että kasvattajat käyttävät maatiaislehmien kanssa muuta karjaa enemmän aikaa. Laidunkarjan kasvattajalle, joka ei tunne eläimiä yksilöinä, mielihyvää ja silmän iloa tuottavat kauniit eläimet laumana. Kasvattajat kuvaavat maatiaisista puhuesaan sosiaalisia ja tunnetason merkityksiä ja fyysisistä läheisyyttä. Lehmät ovat kasvattajien mukaan kyvykkäitä ilmaisemaan omaa tahtoaan ja tunteitaan. Lehmän omaehtoisen lähestymisen kasvattajat tulkitsevat merkiksi eläimen tuntemasta ymmärryksestä.

Lopuksi

Maatiaisille annetut merkitykset riippuvat rodun ohella eläinten määrästä, tilan tulolähteistä ja maatiaislehmien käyttötavoista. Kuten tutkimus osoittaa, maatiaiskarjan kasvattaminen merkitsee suurelle osalle kasvattajista toimeentuloa. Erityisesti tämä tulee esille länsisuomenkarjaa lypsykarjana kasvattavilla tiloilla. Vaikka maatiaisrotujen kasvattaminen ei perustu ainoastaan tuotannollisiin ja taloudellisiin arvoihin, ilman niitä maatiaisrotuja ei voida tuotannon yhteydessä säilyttää. Taloudelliset tekijät ovat pinnalla kuin kasvattaja pohtii maatiaisten tulevaisuutta 2000-luvulla. Heikko kannattavuus näkyy esimerkiksi siinä, että länsisuomenkarjan kasvattaminen lypsykarjana on kääntynyt laskuun.

Maatiaiskarjan kasvattamiseen on aina liittynyt tunteita. Esimerkiksi Osmo Vatanen (1997: 11) kirjoittaa, miten ennen toista maailmansotaa maatiaiskarjan kasvattamista ohjasi järjen ohella intohimo ja innostus. Nyt 2000-luvulla maatiaiset tuottavat kasvattajilleen ennen kaikkea iloa,

mielihyvää ja esteettisiä elämyksiä. Tämä tulee hyvin esille esimerkkinä olevilla tiloilla. Tästä syystä myös erityisesti uhanalaisimpien rotujen populaatiot ovat kasvaneet viime vuosina.

Kasvattajilla on motivaatiota pitkäjänteiseen työhön. Maatalouden rakennemuutoksen kanssa kamppaileva kasvattaja ei kuitenkaan voi tehdä työtä ainoastaan perinteiden ylläpitämisen, työn mielenkiinnon tai mielihyvän varassa. Sen jälkeen kun kannattavuusongelmat on ratkaistu, niillä on kuitenkin esiarvoinen asema.

Mutta miten kannattavuutta voitaisiin parantaa? Itäsuomenkarjan kasvattajat luottavat monipuoliseen yrittämiseen. Tulevaisuudessa kuluttajilla on tärkeä tehtävä marginaalisten tuotteiden ja palvelujen tukemisessa. Elintarviketeollisuuden käyttöön tulevan raaka-aineen hinnoittelun muuttaminen maatiaisrotuja suosivammaksi voisi myös auttaa kasvattajia. Maatiaislehmien kasvattamista tuotannon yhteydessä voidaan myös edistää tarkistamalla tukipolitiikkaa sekä ehtojen että tuen määrän suhteen.

Lähteet

- Gandini, Gustavo C. & Villa, Emanuele (2003). Analysis of the cultural value of local livestock breeds: a methodology. *Journal of Animal Breeding and Genetics* 120:1, 1–11.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.
- Hiemstra, Sipke Joost, De Haas, Yvette, Mäki-Tanila, Asko & Gandini, Gustavo (2010, toim.) *Local cattle breeds in Europe: development of policies and strategies for self-sustaining breeds*. Wageningen Academic Publishers, Wageningen.
- Kaarlenkaski, Taija (2009). Tehotuotantoa vai lehmänhoitoa? Teoksessa Kainulainen, Pauliina & Sepänmaa, Yrjö (toim.) *Ihmisten eläinkirja. Muuttuva eläinkulttuuri*. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki, 124–145.
- Kaarlenkaski, Taija (2012). *Kertomuksia lehmästä. Tutkimus ihmisen ja kotieläimen kulttuurisen suhteen rakentumisesta*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu.
- Kantanen, Juha (2007). Mitä ovat maatiaiseläimet genetiikan näkökulmasta? Teoksessa Karja, Miia & Lilja, Taina (toim.) *Alkuperäisrotujen säilyttämisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat*. MTT, Jokioinen, 41–51.
- Kantanen, Juha (2010). Suomen lehmä -brändi laajentaa ruokakulttuuria. *Eläingeenivarat* 2010:1, 13.
- Karja, Miia & Lilja, Taina (2007, toim.) *Alkuperäisrotujen säilyttämisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat*. MTT, Jokioinen.
- Kattilakoski, Mari (2011). Maaseudun uudet toimijat. Tutkimus paluu- ja tulomuuttajien toimijuudesta maaseutuyhteisöissä ja kehittämisverkostoissa Keski-Pohjanmaalla. Siirtolaisinstituutti, *Tutkimuksia A* 37.
- Koivuporras, Kirsi (2012). Suomessa on hyödynnetty kotieläimiä jo kivikaudella. *MTT ELO* 31.10.2012, <http://mttelo.mtt.fi/90>
- Lilja, Taina (2011). *Maatiaisrotujen merkitys kasvattajilleen. Esimerkkinä itä- ja länsisuomenkarjan kasvattaminen 2000-luvun alussa*. Pro gradu -tutkielma, Itä-Suomen yliopiston Yhteiskuntatieteiden laitos.
- Majjala, Kalle (1999). Sata kehityksen vuotta. Teoksessa Juga, Jarmo, Majjala, Kalle, Mäki-Tanila, Asko, Ojala, Matti & Syväjärvi, Jouko *Kotieläinjalostus*. Suomen kotieläinjalostusosuuskunta, Jyväskylä, 1–34.
- MMM (2004). Suomen kansallinen eläingeenivaraohjelma. Eläingeenivaratyöryhmä. 19.11.2012, http://www.mmm.fi/attachments/ymparisto/5zV1uH2YQ/Suomen_kansallinen_eläingeenivaraohjelma.pdf
- MMM (2007). Alkuperäisrotujen kasvattaminen. Erityistutkio-pas. 19.11.2012, http://www.mavi.fi/attachments/mavi/ymparistotutki/5FyETcQNq/alkuperaisrotudut_2007.pdf
- Siiskonen, Pirjo (2004). Maatila yrityksenä ja viljelijäperheen kotina. Teoksessa Markkunen, Pirkko (toim.) *Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika jälle-rakennuskauden EU-Suomeen*. SKS, Helsinki, 289–311.
- Soini, Katriina (2007). Maatiaiseläinten monet arvot. Teoksessa Karja, Miia & Lilja, Taina (toim.) *Alkuperäisrotujen säilyttämisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat*. MTT, Jokioinen, 17–40.
- Soini, Katriina, Diaz, Clara, Gandini, Gustavo, de Haas, Yvette, Lilja, Taina, Martin-Collado, Daniel, Pizzi Flavia & EURECA – consortium & Hiemstra, Sipke Joost (2012). Developing a typology for local cattle breed farmers in Europe. *Journal of Animal Breeding and Genetics*. 129:6, 1–12.
- Suomen Kuvalehti (2012). *Kallis kyyttö*. 31.10.2012, <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/kallis-kytto>
- Takamaa, Heli & Soini, Katriina (2007). Kuvaus maatiais-lampaiden ja -karjan kasvattajista 2000-luvulla. Teoksessa Karja, Miia & Lilja, Taina (2007 toim.) *Alkuperäisrotujen säilyttämisen taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset lähtökohdat*. MTT, Jokioinen, 136–159.
- Tietohaarukka (2012). *Tilastotietoa elintarvikealasta*. Pro Agria.
- Tommila, Päiviö (1989). Mitä oli olla suomalainen 1800-luvun alkupuolella. Teoksessa Tommila, Päiviö & Pohls, Maritta *Herää Suomi, suomalaisuusliikkeen historia*. Kustannuskiila Oy, Jyväskylä, 51–69.
- Tuomivaara, Salla (2003). *Eläimet muuttuvassa yhteiskunnassa. Johdatus ihmisten ja eläinten välisten suhteiden sosiologiaan*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopiston Sosiologian ja psykologian laitos.
- Vatanen, Osmo (1997). *Ystävää, Hyvää ja Äpyliä – nämäkin lehmän nimiä*. Suomen kotieläinjalostusosuuskunta, Jyväskylä.
- Vesala, Hannu T. & Vesala, Kari Mikko (2008). Suomalaisen viljelijöiden yrittäjäidentiteetti ja yrittäjyyteen liittyvät toimintaodotukset. Teoksessa Rantamäki-Lahtinen, Leena, Vesala, Hannu T., Vesala, Kari Mikko, Karttunen, Janne & Tuure, Veli-Matti *Muuttuva maaseutuyrittäjyys – Monialaisten tilojen, perusmaatilojen ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssienhallinta 2000–2006*. MTT:n selvityksiä 169, 17–38.